

ΣΥΝΗΓΟΡΟΣ ΤΟΥ ΠΟΛΙΤΗ
ΑΝΕΞΑΡΤΗΤΗ ΑΡΧΗ

Προς:

Κύριο Γεώργιο Γεραπετρίτη
Υπουργό Επικρατείας
ypgp@primeminister.gr

Κύριο Χρήστο – Γεώργιο Σκέρτσο
Υπουργό Επικρατείας
mincoord@primeminister.gr

Κύριο Κωνσταντίνο Σκρέκα
Υπουργό Περιβάλλοντος & Ενέργειας
secmin@ypen.gr

Κύριο Μαυρουδή Βορίδη
Υπουργό Εσωτερικών
ypourgos@ypes.gr

Κύριο Κωνσταντίνο Καραμανλή
Υπουργό Υποδομών & Μεταφορών
gram-ypourgou@yme.gov.gr

Κύριο Χρήστο Στυλιανίδη
Υπουργό Κλιματικής Κρίσης &
Πολιτικής Προστασίας
minister@civilprotection.gr

Θέμα: Επιπτώσεις της κλιματικής αλλαγής και μέτρα πρόληψης

Αξιότιμοι Κύριοι Υπουργοί,

Οι επιπτώσεις της κλιματικής αλλαγής είναι ήδη απειλητικά αισθητές σε ολόκληρο τον πλανήτη, ενώ προβλέπεται να γίνουν συχνότερες και εντονότερες τις

αμέσως επόμενες δεκαετίες. Διαταράσσουν τις εθνικές οικονομίες και την κοινωνική συνοχή.

Έντονα καιρικά φαινόμενα έπληξαν τη χώρα μας τα δυο τελευταία χρόνια αφήνοντας πίσω τους σημαντικές πληγές, τόσο υλικές όσο και καταγεγραμμένες απώλειες ανθρώπινων ζωών.

Αναμφίβολα, η κλιματική αλλαγή επηρεάζει καθοριστικά την ισορροπία μεταξύ του ανθρωπογενούς και φυσικού περιβάλλοντος. Οι οικιστικές περιοχές και οι υποδομές τους τα τελευταία χρόνια έρχονται αντιμέτωπες με ιδιαίτερα σφοδρά καιρικά φαινόμενα (πχ. έντονες βροχοπτώσεις, παρατεταμένες χιονοπτώσεις, αύξηση θερμοκρασιών, παρατεταμένες περίοδοι ξηρασίας, ένταση των ανέμων) και με τις συνεπαγόμενες φυσικές καταστροφές (π.χ. πλημμύρες, πυρκαγιές, κατολισθήσεις). Η οικιστική ανάπτυξη και επέκταση, συχνά άναρχη και χωρίς τις αναγκαίες υποδομές, μετατρέπει μέρος του φυσικού περιβάλλοντος σε περιαστικό ή, πολλές φορές, σε αμιγώς αστικό, με συνέπεια την ένταση των προβλημάτων. Επιπλέον, ο οικονομικός αντίκτυπος, σε τοπικό και εθνικό επίπεδο, είναι δυσμενέστατος.

Οι δημόσιες αρχές είναι υπεύθυνες για την ανάπτυξη και την εφαρμογή προσαρμοστικών στρατηγικών για τη μείωση των κινδύνων για την ανθρώπινη ζωή, που σχετίζονται με την κλιματική αλλαγή. Οι προσαρμοστικές παρεμβάσεις αφορούν αρχικά στην προσπάθεια μείωσης της έκθεσης σε παράγοντες κινδύνου, που σχετίζονται με την κλιματική αλλαγή, και σε δεύτερο επίπεδο στη διαχείριση των επιπτώσεων, που έχουν προκύψει.

Οι πληθυσμοί σε χώρες χαμηλού και μεσαίου εισοδήματος διατρέχουν υψηλότερο κίνδυνο από εκείνους στις χώρες υψηλού εισοδήματος, επειδή οι πρώτες έχουν περιορισμένους πόρους χρηματοοικονομικών και συστημάτων υγείας. Επιπλέον, υπάρχει διαφορετική ευπάθεια στους πληθυσμούς σε χώρες υψηλότερου (ή χαμηλότερου) εισοδήματος¹. Η χώρα μας, καθώς εξέρχεται από τη δεκαετή οικονομική κρίση, καλείται να ανταπεξέλθει σήμερα τόσο στην αντιμετώπιση της πανδημικής κρίσης όσο και στα ακραία καιρικά φαινόμενα της τελευταίας διετίας.

Τα ακραία καιρικά φαινόμενα, που έπληξαν τη χώρα εντός του 2021 (π.χ. κακοκαιρίες *Μήδεια* και *Μπάλλος*), και οι καταστροφές στις πληγείσες περιοχές οδήγησαν στην απόφαση αναβάθμισης της Γενικής Γραμματείας Πολιτικής Προστασίας (ΓΓΠΠ) με τη σύσταση Υπουργείου Κλιματικής Αλλαγής και Πολιτικής Προστασίας, χωρίς, όμως, τις απαραίτητες αναδιαρθρώσεις υπηρεσιών και αρμοδιοτήτων, ώστε να αποδώσουν το μέγιστο δυνατό αποτέλεσμα.

Η πολύ πρόσφατη χιονοκαταιγίδα *Ελπίς* κατέδειξε για μια ακόμη φορά τις παθογένειες του εθνικού συστήματος αντιμετώπισης ακραίων φαινομένων, παρά

¹ S. Tong, Preventing and mitigating health risks of climate change, *Environmental Research* Volume 174, July 2019, Pages 9-13.

την έγκαιρη -όπως προκύπτει- ενημέρωση της Μετεωρολογικής Υπηρεσίας για την έλευση του φαινομένου.

Ως εκ τούτου, κρίσιμα είναι τα **μέτρα πρόληψης**, που πρέπει να λαμβάνονται από τις αρμόδιες υπηρεσίες. Απαιτείται, συνεπώς, μεταξύ άλλων δράσεων, ορθή διαχείριση του φυτικού κεφαλαίου, που επιτελεί έναν κομβικό ρόλο στις επιπτώσεις στον οικιστικό ιστό, και μελέτη – κατασκευή νέων, αλλά και αντικατάσταση, ενίσχυση και συμπλήρωση των υφιστάμενων υποδομών διαχείρισης πλημμυρών.

Ο Συνήγορος του Πολίτη με την πολυετή εμπειρία, που έχει αποκτήσει από τη διερεύνηση αναφορών πολιτών, εστιάζει στο ζήτημα της πρόληψης για την επιτυχή αντιμετώπιση των ακραίων καιρικών φαινομένων και τη διασφάλιση της ανθρώπινης ζωής και ευημερίας με επίκεντρο στην εξάλειψη των παθογενειών της κρατικής μηχανής, τη θωράκιση των αρμοδίων υπηρεσιών και την αμεσότητα των αντανakλαστικών τους απέναντι σε κάθε ενδεχόμενο κίνδυνο. Η Αρχή διακρίνει τρεις τομείς προληπτικής παρέμβασης:

1. Διαχείριση αστικού και περιαστικού πρασίνου

Οι εκτεταμένες πυρκαγιές που σημειώθηκαν το καλοκαίρι του 2021, ανέδειξαν τη σημασία:

- της κατάλληλης και επαρκούς πυροσβεστικής υποστήριξης,
- της συνεχούς διενέργειας καθαρισμών των ξερών χόρτων και δέντρων πλησίον των οδικών δικτύων, των γραμμών όδευσης ηλεκτρικού ρεύματος, των κοινοχρήστων χώρων πέριξ των οικιστικών περιοχών,
- της διάνοιξης αντιπυρικών ζωνών και της συντήρησης της δασικής οδοποιίας,
- και, φυσικά, της ατομικής ευθύνης των πολιτών να φροντίζουν για τον καθαρισμό από τα ξερά χόρτα, το κλάδεμα και την απομάκρυνση γηρασμένων και επικίνδυνων δέντρων εντός των ιδιοκτησιών τους.

Επειδή η Αρχή συχνά διαπιστώνει την ελλιπή θωράκιση και πρόληψη εκ μέρους των αρμοδίων υπηρεσιών, απαιτείται:

- Αναφορικά με τον καθαρισμό των οικοπέδων, τα προληπτικά μέτρα να λαμβάνονται κατόπιν συγκεκριμένου σχεδιασμού από τις αρμόδιες υπηρεσίες των ΟΤΑ και χωρίς καθυστερήσεις,
- Η φροντίδα και η διασφάλιση υγιούς βλάστησης με την κοπή των γηρασμένων ή/και ξερών δέντρων και το ορθό κλάδεμα,
- Για την κλάδευση των δέντρων, η υποχρεωτική εφαρμογή των τεχνικών προδιαγραφών σε εργασίες αυτεπιστασίας και παροχές υπηρεσιών διαχείρισης πρασίνου. Επίσης, οι αρμόδιοι ΟΤΑ να διαθέτουν

οργανωμένη και επαρκώς στελεχωμένη υπηρεσία πρασίνου με υπαλλήλους, που να διαθέτουν τις απαιτούμενες γνώσεις.

- Η έγκαιρη απομάκρυνση των κλαδεμάτων από τους Δήμους και αναγκαιότητα εφαρμογής του άρθρου 41 του ν. 4042/2012, όπως τροποποιήθηκε και ισχύει, περί υποχρεωτικής δημιουργίας κατάλληλων υποδομών για ξεχωριστή διαχείριση των βιολογικών αποβλήτων από τους ΟΤΑ².
- Η υπογειοποίηση του δικτύου διανομής ηλεκτρικής ενέργειας, ώστε μην υπάρχει έκθεσή του σε εξωγενείς παράγοντες.

2. Διαχείριση όμβριων υδάτων

Ιδιαίτερα σοβαρό πρόβλημα, που επιτείνεται με την κλιματική αλλαγή, είναι η διαχείριση των ομβρίων υδάτων.

- Η έλλειψη αντιπλημμυρικών έργων,
 - οι επιχωματώσεις και οι αυθαίρετες κατασκευές σε ρέματα,
 - ο μη έγκαιρος καθαρισμός των φρεατίων στις πόλεις,
- είναι οι συνήθεις αιτίες για τις έντονες πλημμύρες.

Κύριο μέλημα είναι η οριοθέτηση όλων των ρεμάτων, όπως ορίζει η ισχύουσα νομοθεσία, και η σαφής κατανομή αρμοδιοτήτων. Οι πλημμύρες του 2020 και του 2021 κατέδειξαν ότι τα περισσότερα ρέματα, τα οποία από τη φύση τους αποτελούν τις οδούς όδευσης των απορροών, δεν έχουν καν οριοθετηθεί, ενώ η κοίτη τους μειώνεται δραματικά, καθώς καλύπτεται από παράνομες κατασκευές. Επισημαίνεται ότι ένας βασικός λόγος για την παράλειψη οριοθέτησης είναι ότι το υφιστάμενο πλαίσιο³ δεν καθιστά ευθέως αρμόδια μια συγκεκριμένη υπηρεσία, αλλά χορηγεί παράλληλη αρμοδιότητα στην Αποκεντρωμένη Διοίκηση, την Περιφέρεια και τους Δήμους, με αποτέλεσμα να δημιουργείται σύγχυση, να επιτείνεται η ολιγωρία και οι υπηρεσίες, τελικώς, να αποποιούνται την ευθύνη ανάληψης του έργου. Το πρόβλημα σαφώς επιτείνεται εντός οικιστικών περιοχών, όπου πολλές φορές διαπιστώνεται παράλειψη αποτύπωσης *-επί χάρτου-* των ρεμάτων στα σχέδια των οικισμών και σταδιακή εξαφάνιση πλέον της κοίτης τους εξαιτίας αυθαίρετων παρεμβάσεων.

Ενίστε, τα υφιστάμενα έργα διαχείρισης υδάτων δεν επαρκούν για τη διοχέτευση του όγκου νερού λόγω και του μη έγκαιρου καθαρισμού των φρεατίων, αλλά και της μη επαρκούς παροχетеυτικής ικανότητάς τους.

Για το σκοπό αυτό, οι αρμόδιες υπηρεσίες οφείλουν να:

- τηρούν τη διαδικασία περί αυθαίρετων κατασκευών και να προβαίνουν στην κατεδάφιση αυτών,

²Βλέπε Ειδική Έκθεση Συνηγόρου του Πολίτη 2020 «Η Διαχείριση των Αποβλήτων», ανηρτημένη σε: <https://www.synigoros.gr/?i=quality-of-life.el.files.696218>

³ Άρθρο 2 του ν. 4258/2014

- προβαίνουν εγκαίρως στις ενέργειες για την ωρίμανση των σχετικών μελετών και την επακόλουθη ένταξη των έργων σε χρηματοδοτικά προγράμματα,
- τηρούν το νομοθετικό πλαίσιο σχετικά με την προστασία του περιβάλλοντος και την πολεοδομική και χωροτακτική οργάνωση.

Περαιτέρω, καθίσταται σαφές ότι οι νέες πολιτικές πρέπει να ενσωματώσουν τις απαιτήσεις για την αποτελεσματική διαχείριση των επιπτώσεων της κλιματικής αλλαγής, ενώ είναι κρίσιμο να λαμβάνονται σε προσήκοντα χρόνο τα απαιτούμενα προληπτικά μέτρα.

3. Οδικό Δίκτυο

Σοβαρό ζήτημα αποτελεί και η γενικότερη κατάσταση του οδικού δικτύου στην Ελλάδα. Πέρα από τους μεγάλους αυτοκινητοδρόμους, οι οποίοι συντηρούνται από τους παραχωρησιούχους⁴, οι υπόλοιποι δρόμοι, εθνικοί, επαρχιακοί και δημοτικοί συντηρούνται από τις τεχνικές υπηρεσίες του Υπουργείου, της Περιφέρειας και των Δήμων αντίστοιχα. Ελλείψει, όμως, κονδυλίων, οι περισσότεροι δρόμοι είναι σε κακή κατάσταση γεμάτοι λακκούβες, κατεστραμμένο οδόστρωμα, με μεγάλη ολισθηρότητα. Επιπλέον, δεν πραγματοποιείται καθαρισμός των φρεατίων και απορροών των ομβρίων. Αυτό έχει ως αποτέλεσμα να καθίστανται εξαιρετικά επικίνδυνοι σε περιπτώσεις ακραίων φαινομένων, όπως σε μεγάλες βροχοπτώσεις, χαλάζι, χιονόπτωση κλπ. Ακόμη και η σήμανση -πολλές φορές- είναι κατεστραμμένη λόγω ελλιπούς συντήρησης. Απαιτείται:

- Συντήρηση και ασφαλτόστρωση του οδικού δικτύου
- Καλύτερη σήμανση
- Συχνός καθαρισμός φρεατίων
- Έγκαιρη προμήθεια μέσων για την αντιμετώπιση καιρικών φαινομένων (έγκαιρη υπογραφή δημοσίων συμβάσεων και προμήθεια εκχιονιστικών, αλατιού κλπ.)

Είναι προφανές, ότι στο εξής η κλιματική αλλαγή πρέπει να αποτελεί βασικό και οριζόντιο κριτήριο στη χάραξη πολιτικής. Πολιτικές για τον μετριασμό των αερίων του θερμοκηπίου και την αύξηση της ανθεκτικότητας του κρατικού μηχανισμού σε κινδύνους, που σχετίζονται με το κλίμα, θα πρέπει να αναπτυχθούν παράλληλα, διότι ακόμη και αν οι εκπομπές εξαλειφθούν πλήρως, η πρόσθετη κλιματική αλλαγή είναι αναπόφευκτη τις επόμενες δεκαετίες, λόγω της εγγενούς αδράνειας στο σύνθετο κλιματικό σύστημα, γεγονός που θα αυξήσει το μέγεθος και το αποτύπωμα των κινδύνων για την ανθρώπινη ζωή τις επόμενες δεκαετίες.

Συνεπώς, βασικό στοιχείο των πολιτικών και των μέτρων θα πρέπει να είναι:

⁴ Κρίσιμο ζήτημα παραμένει ο έλεγχος της τήρησης των συμβατικών όρων των παραχωρησιούχων.

- η ενίσχυση της διατομεακής συνεργασίας. Τα έργα διαχείρισης πρασίνου, ομβρίων υδάτων και συντήρησης οδικού δικτύου υπάγονται κατά περίπτωση είτε στην αρμοδιότητα των ΟΤΑ Α΄ και Β΄ βαθμού ή του Υπουργείου Υποδομών, τα οποία δεν έχουν -όπως προκύπτει-δρομολογήσει ή ολοκληρώσει σε επίπεδο πρόληψης τα αναγκαία έργα υποδομής. Επιπλέον, έχει διαπιστωθεί ότι η υποβολή απλών συστάσεων εκ μέρους του Υπουργείου Πολιτικής Προστασίας προς τις ως άνω υπηρεσίες δεν αρκεί. Για τους λόγους αυτούς, καθίσταται αναγκαία η ανάθεση εποπτικού και ελεγκτικού ρόλου σε μια Task Force εντός του Υπουργείου Πολιτικής Προστασίας, η οποία να είναι επιφορτισμένη με την αντιμετώπιση των επιπτώσεων των ακραίων καιρικών φαινομένων. Η Task Force θα αναλάβει τη συνεχή παρακολούθηση (monitoring) της υλοποίησης των αναγκαίων προληπτικών δράσεων (καταγραφή, προγραμματισμός, χρονοδιάγραμμα ροής, υλοποίηση των αναγκαίων έργων υποδομής), με στόχο την αποφυγή/επιτυχή διαχείριση των επιπτώσεων των ακραίων καιρικών φαινομένων.
- η αύξηση του επιπέδου επένδυσης σε πολιτικές, τεχνολογίες και εργαλεία για την ελαχιστοποίηση των απειλών για την υγεία και την ευημερία του πληθυσμού και την προσαρμογή σε αναπόφευκτες απειλές στις επόμενες δεκαετίες.

Απαιτείται, λοιπόν, να αναπτυχθεί ένα καλά μελετημένο και συντονισμένο σχέδιο προσαρμογής σε διαφορετικά κυβερνητικά επίπεδα, με την αποτελεσματικότητα κάθε στρατηγικής να επηρεάζεται από πολλούς παράγοντες.

Με την ελπίδα οι ανωτέρω παρατηρήσεις και επισημάνσεις να φανούν χρήσιμες κατά τον σχεδιασμό, υλοποίηση και παρακολούθηση εφαρμογής μέτρων και πολιτικών για την αποτελεσματικότερη αντιμετώπιση των επιπτώσεων από κακοκαιρίες και την ενίσχυση της ετοιμότητας και επάρκειας των κρατικών μηχανισμών, η Ανεξάρτητη Αρχή θα εξακολουθήσει να συμβάλει, στο πλαίσιο των αρμοδιοτήτων και του θεσμικού της ρόλου, στην επισήμανση των δομικών αδυναμιών και την ανάδειξη των βέλτιστων πρακτικών της διοικητικής δράσης.

Με εκτίμηση,

Ανδρέας Ι. Ποττάκης

Συνήγορος του Πολίτη